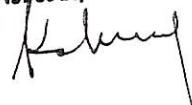

PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH
Konserwacja ambony z I poł. XVIII w.
Kościół p.w. Wszystkich Świętych
ŁAZISKA RYBNICKIE

Opracowała:
mgr Anna Koszarska
Konserwator Dziej Sztuki
32-020 Wieliczka
ul. Wygoda 37
tel. 692 733 032
email: a.koszarska@wp.pl

"BUSINESS"
ANNA KOSZARSKA
32-020 Wieliczka, ul. Wygoda 37
NIP 676-159-30-28, REGON 356546602

2023r.

KARTA TYTUŁOWA

DANE DOTYCZĄCE OBIEKTU:

– rodzaj:

Barokowa ambona stanowiąca wyposażenie XV-wiecznego kościoła parafialnego p.w. Wszystkich Świętych w Łaziskach Rybnickich

– autor:

nieznany

– czas powstania obiektu:

I połowa XVIII wieku

– określenie obiektu:

Ambona barokowa z I poł. XVIII w. drewniana, polichromowana, złocona. Ambona jest nadwieszona. Korpus na rzucie trójkąta. W zapleczu prostokątna płycina. Nad amboną baldachim, a na nim umieszczona figura Dobrego Pasterza. Na gzymsie figury św. Jana Ewangelisty i św. Marka Ewangelisty.

– wymiary:

950cm x 190cm x 100cm

– kształt obiektu:

wpisany w prostopadłościan

– użytkownik obiektu:

Parafia rzymskokatolicka p.w. Wszystkich Świętych w Łaziskach Rybnickich, ul. Kopernika 2, 44-340 Łaziska Rybnickie, Gmina Godów, powiat wodzisławski, województwo Śląskie

– autor opracowania:

mgr Anna Koszarska – Konserwator Dziej Sztuki
ul. Wygoda 37, 32-020 Wieliczka
tel. 692 733 032, email: a.koszarska@wp.pl

HISTORIA OBIEKTU

Według badań dendrologicznych przeprowadzonych w 2008 roku przez Aleksandra Koniecznego z Pracowni Dendrochronologii i Badań Architektury w Toruniu na zlecenie Śląskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Katowicach ustalono powstanie kościoła na rok 1466-1467.

Układ przestrzenny kościoła tworzy jego korpus i dostawiona od zachodu wieża. W skład korpusu wchodzi nawa, złożona na planie zbliżonym do kwadratu oraz węższe i prostokątne prezbiterium zamknięte trójboczną absydą, a także przylegająca do niego od północy murowana zakrystia. Kościół zbudowany z belek sosnowych łączonych na zrąb, spoczywających na podwalinie fundamentowanej z dębowych klinów tzw. peckach, które stanowią ogromną rzadkość w drewnianym budownictwie sakralnym na Górnym Śląsku.

Wieża wzniesiona jest w konstrukcji słupowej na planie kwadratu u podstawy i zwężających się ku górze ścianach obitych gontem.

Do północnej ściany prezbiterium kościoła przylega murowana zakrystia z 1870 roku.

Nawa i prezbiterium nakryte są wspólnym dachem siodłowym. W szczycie dachu między nawą a prezbiterium wbudowana jest ośmioboczna wieżyczka z otwartą latarnią i sygnaturką wewnątrz. Cały dach pobity jest gontem. Zakończenie wieży stanowi ośmioboczny hełm baniasty pokryty gontem. Podobnym hełmem o barokowym, cebulastym kształcie nakryta została wieżyczka.

Na zewnątrz kościół otoczony jest z wyjątkiem zakrystii i zachodniej strony wieży sobotami. Powyżej sobót ściany nawy i prezbiterium szalowane są deskami.

Wnętrze kościoła jest typu salowego z jedną nawą o zbliżonej do prezbiterium szerokości oraz jednolitym stropie. W nawie strop obniżony po bokach i przechodzący w skośnie założone płaszczyzny tworzące fasety, a w prezbiterium mającym postać pozornej, spłaszczonej kolebki. Po środku nawy stoi ośmioboczna kolumna, na której wsparta jest konstrukcja dachu wraz ze stropem.

Ołtarz główny późnobarokowy x XVIII wieku – z dwoma skrzydłami z wcześniejszego ołtarza XVI-wiecznego. Z tego samego ołtarz prawdopodobnie pochodzi rzeźba Matki Boskiej z Dzieciątkiem.

Przy północnej i południowej ścianie nawy u zbiegu z prezbiterium znajdują się dwa ołtarze boczne. Obydwa posiadają formę architektoniczną typową dla neogotyku z XIX wieku. Składają się ze skrzyniowej mensy, predelli z tabernakulum na środku oraz retabulum z trzema niszami (środkową wyższą i szerszą od bocznych), w których stoją rzeźby. Nisze ujęte

są kolumnienkami, mają ostrołukowy wykrój, a wieńczą je trójkątne szczyty – wimperki, zdobione maswerkami oraz pinaklami z kwiatonami. Ołtarz przy ścianie północnej poświęcony jest św. Antoniemu Padewskiemu, drugi ołtarz poświęcony św. Barbarze.

Kolejnym elementem jest ambona zawieszona na północnej ścianie pochodząca z I p. XVIII wieku.

Pod południową ścianą stoi XVIII-wieczna chrzcielnica.

Polichromia na ścianach pochodzi z 1560 roku. Polichromie na stropie nawy i prezbiterium pochodzą z 1948 roku. Dekoracja malarska z przedstawieniami figuralnymi i motywami stylizowanych roślin.

OPIS FORMALNO-ARTYSTYCZNY

Ambona stanowi wyposażenie kościoła parafialnego pod wezwaniem Wszystkich Świętych w Łaziskach Rybnickich.

Ambona barokowa z I poł. XVIII wieku o wymiarach: 950cm x 190cm x 100cm. Wykonana jest z drewna liściastego, polichromowana, złożona. Ambona jest nadwieszona, z wejściem po schodkach. Korpus, na rzucie trójliscia, zwęża się nieco ku dołowi (w tym miejscu występuje motyw karbowania). Na korpusie znajdują się lizeny z wolutami w górnej części, ozdobione ornamentem wstęgowo-cęgowym. Lizeny wydzielają tym wybrzuszone pola, w których znajdują się płaskorzeźbione przedstawienia: Mojżesz z tablicami Dekalogu, Sen Jakuba i niezidentyfikowana scena z przedstawieniem świętego lub proroka.

Parapet jest profilowany od strony zewnętrznej, a pod nim znajduje się lambrekin.

W zaplecku umieszczona jest prostokątna płycina, od góry zamknięta nadwieszonym łukiem odcinkowym. Na płycinie widnieje sercowata, dekoracyjna plakietka, ujęta ornamentem rocaillowym. Z boków umieszczone są uszaki, składające się z motywów kratki, rybiej łuski i ornamentu wstęgowego połączonego z listkami akantu. Dolną część zdobią spłaszczone woluty.

Baldachim wykonany jest na rzucie zbliżonym do trójliscia. Na baldachimie umieszczona jest pełnoplastyczna figura Dobrego Pasterza, a na gierowanym gzymsie siedzą pełnoplastyczne figury Świętego Jana Ewangelisty i Świętego Marka Ewangelisty. Podniebie zdobione jest kulistymi obłoczkami oraz gołębicą w promienistej glorii.

BUDOWA TECHNOLOGICZNA OBIEKTU PRZED KONSERWACJĄ

Strukturę ambony wykonano z drewna iglastego oraz drewna liściastego (elementy rzeźbione). Powierzchnię pokryto zapewne zaprawą kredowo-klejową. Warstwa malarska olejna – mocno przemalowana. Fragmenty złożone pokryte są imitacjami złota. Stan warstwy malarskiej i złocen zostanie dokładnie określony po uszczegółowieniu badań przed rozpoczęciem prac konserwatorskich.

STAN ZACHOWANIA OBIEKTU

Konstrukcja ambony jest niestabilna, naruszona i osłabiona jest konstrukcja schodów. Struktura drewna jest w bardzo złym stanie zachowania, mocno zaatakowana przez drewnojady (kołatek domowy – *Canobium punctatum*). Połączenia poszczególnych elementów struktury są rozluźnione. W wielu miejscach drewno w obrębie listw i narożników i parapetu jest uszkodzone mechanicznie (zadrapania, przetarcia, dziury). Na strukturze widoczne są niewielkie pęknięcia wywołane zmianami wilgotności i temperatury. Pęknięcia i uszkodzenia występują również na łączeniach desek.

Elementy złożone pokryte są w całości imitacjami złota.

Warstwa malarska w wielu miejscach przemalowana. Cała ambona mocno pociemniała, brudna i zakurzona. Górna część baldachimu i rzeźb pokryta grubą warstwą brudu i kurzu.

WNIOSKI I ZAŁOŻENIA KONSERWATORSKIE

Ambona stanowi element wyposażenia drewnianego kościoła. Konserwacja tego obiektu jest konieczna ze względu na jego zły stan zachowania.

Prace konserwatorskie zostaną poprzedzone wykonaniem szczegółowej dokumentacji fotograficznej oraz rozpoznaniem warstw i zasięgu przemałowań, ustaleniem pierwotnej kolorystyki, używanych środków i technologii wykonania.

Zakłada się częściowy demontaż ambony i prowadzenie prac konserwatorskich zdemontowanych elementów w pracowni konserwatorskiej. Korpus ambony pozostanie na miejscu w kościele.

Zostanie przeprowadzona pełna konserwacja techniczna i estetyczna. Elementy zostaną oczyszczone z brudu i kurzu mechanicznie i chemicznie.

Zaatakowane przez drewnojady i grzyby partie drewna należy zdezynfekować i zatruć, a w przypadku osłabionej struktury drewna wzmocnić poprzez przeprowadzenie zabiegu impregnacji strukturalnej.

Elementy konstrukcyjne zniszczone i osłabione przez drewnojady należy wymienić na nowe z użyciem tego samego rodzaju drewna. Brakujące elementy uzupełnione będą wstawkami drewnianymi, a szczeliny wypełnione kitem drewnopodobnym w celu ustabilizowania konstrukcji.

Wszystkie wtórne warstwy zostaną usunięte w celu odkrycia warstwy oryginalnej autorskiej.

Ubytki zaprawy wypełnią kity kredowo-klejowe. Polichromia w miejscach ubytków zostanie wyretuszowana, scalając farbami olejnymi „Mimeri”. Warstwa malarska pokryta będzie werniksem matowym żywiczno-woskowym.

Fragmenty złożone – po usunięciu warstw imitacji złota zostaną pokryte złotem zgodnym z warstwą pierwotną. Technologia ustalona będzie po rozczytaniu obiektu i ustaleniach na komisji konserwatorskiej.

Wszystkie prace zostaną poprzedzone próbami działania i wpływu na obiektu materiałów i środków używanych w procesie prac konserwatorskich. Próby te pozwolą na właściwy dobór metod działania. Rozwiązania estetyczne oraz wszelkie wątpliwości ustalone zostaną podczas komisji i akceptacji właściciela w obecności przedstawicieli Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków – delegatura w Katowicach.

Całość prac zakończy wykonanie dokumentacji konserwatorskiej opisowej i fotograficznej.

PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH

1. Wykonanie szczegółowej dokumentacji konserwatorskiej stanu zachowania obiektu przed konserwacją.
2. Demontaż, zabezpieczenie i transport elementów do pracowni konserwatorskiej.
3. Oczyszczenie z brudu i kurzu – mechaniczne i chemiczne (detergenty).
4. Usunięcie wtórnych elementów – gwoździe, haki itp.
5. Dezynfekcja i dezynsekcja elementów drewnianych – Hylotox.
6. Impregnacja drewna przez powlekanie – Hekol w acetonie.
7. Wzmocnienie konstrukcji, wymiana zniszczonych elementów drewna, wzmocnienie łączy.
8. Uzupełnienie ubytków drewna – fleki, kity drewniane.
9. Podklejenie odpajającej się zaprawy – coletta, 5%-owy klej króliczy lub Acril 33 firmy Kremer.
10. Montaż konstrukcji wzmacniającej.
11. Usunięcie wtórnych nawarstwień – imitacji złoceń, przemalowań na warstwie polichromowanej, struktury płaskorzeźb i partii złożonych – mechanicznie i chemicznie przy użyciu rozpuszczalników organicznych.
12. Sklejenie pęknięć drewna przy użyciu 45%-owego kleju skórniego i wzmacniających kołków drewnianych lub w przypadku niewystarczających rezultatów tej metody użycie dodatków środka syntetycznego.
13. Uzupełnienie ubytków i rekonstrukcji zapraw kredowo-klejowych w partiach złożonych i polichromowanych figur.
14. Wykonanie retuszy złoceń – technika do ustalenia.
15. Ewentualne wykonanie rekonstrukcji, a także scalenie pierwotnej warstwy malarskiej farbami olejno-żywicznymi „Mimeri Restauro” metodą punktowania.
16. Werniksowanie partii polichromowanych półmatowym werniksem damarowo-woskowym.
17. Montaż ambony przy pomocy kołków drewnianych, jednak w miejscach koniecznych użycie śrub ze stali hartowanej i wkrętów typu spax mosiężnych. Przysłonięcie główek spaxów po montażu warstwą wykończeniową.
18. Wykonanie dokumentacji konserwatorskiej opisowej i fotograficznej.

Fot nr 1. Łaziska Rybnickie. Kościół p.w. Wszystkich Świętych - XV wiek

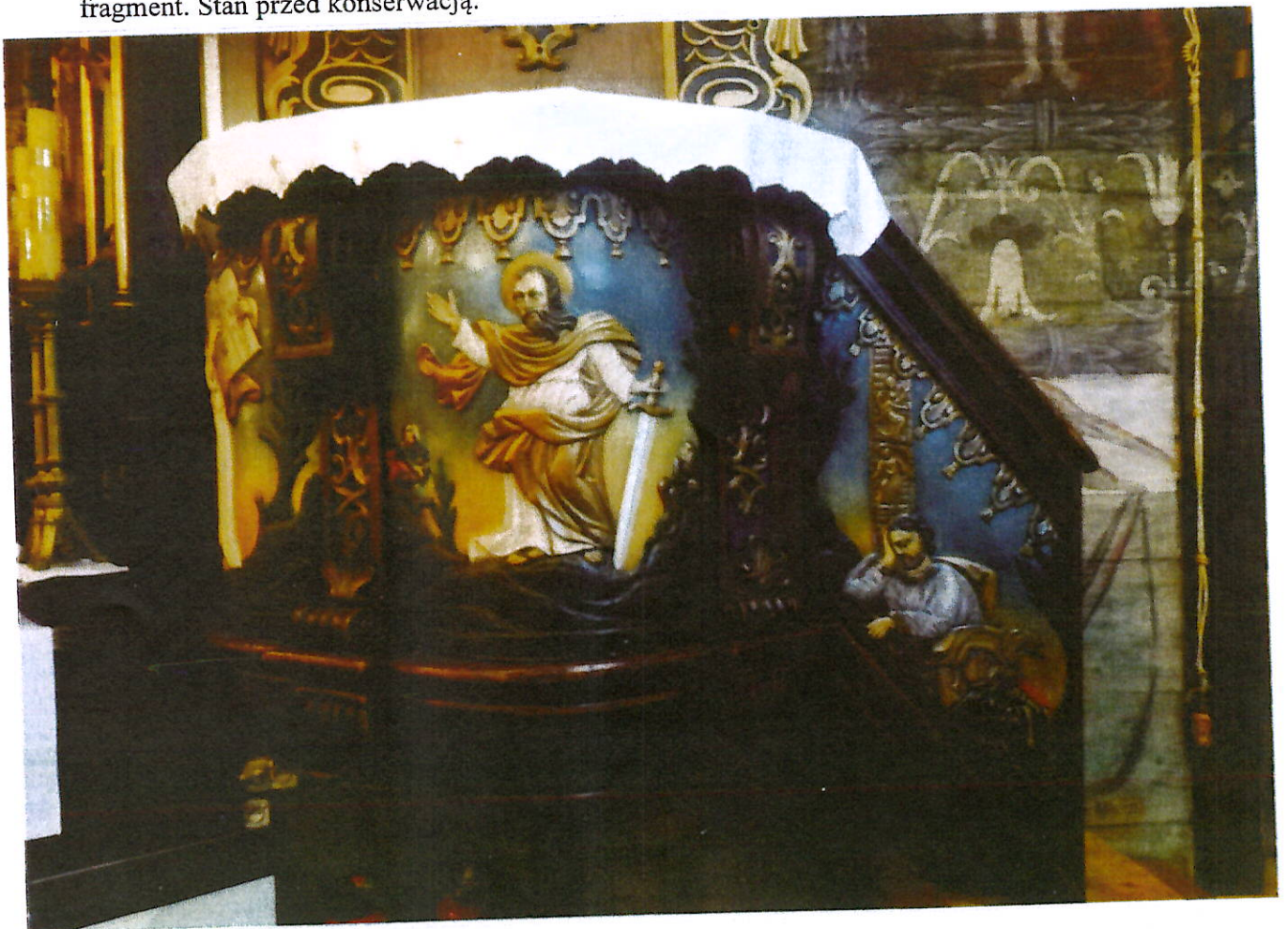

Fot. nr 2. Łaziska Rybnickie. Kościół p.w. Wszystkich Świętych. Ambona – I poł. XVIIIw.
Stan przed konserwacją

Fot. nr 3. Łaziska Rybnickie. Kościół p.w. Wszystkich Świętych. Ambona – I poł. XVIIIw – fragment. Stan przed konserwacją.

Fot. nr 4. Łaziska Rybnickie. Kościół p.w. Wszystkich Świętych. Ambona – I poł. XVIIIw – fragment. Stan przed konserwacją.

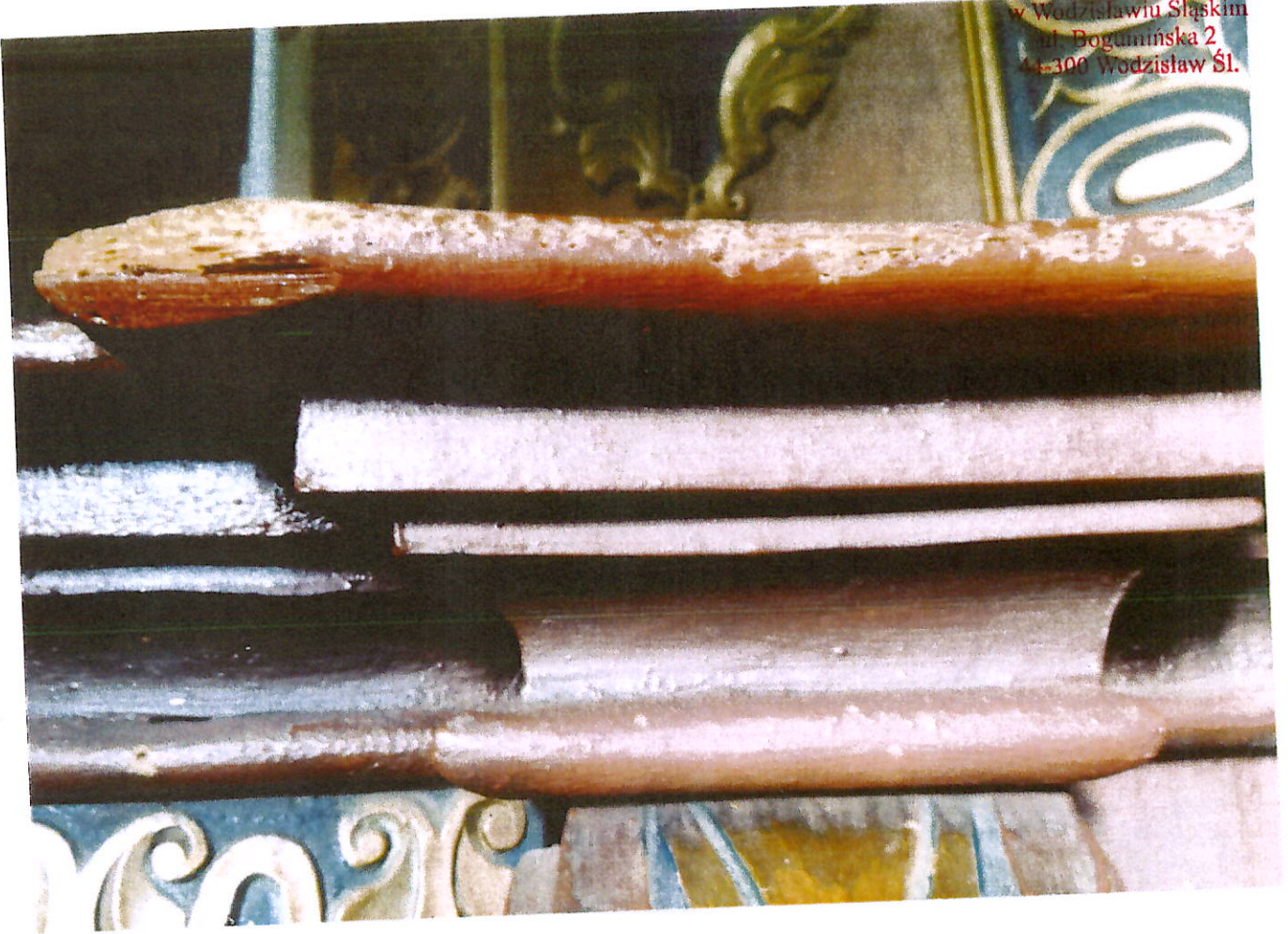
Fot. nr 6. Łaziska Rybnickie. Kościół p.w. Wszystkich Świętych. Ambona –
Fragment. Stan przed konserwacją.

Fot. nr 5. Łaziska Rybnickie. Kościół p.w. Wszystkich Świętych. Ambona – I poł. XVIIIw.

Stan przed konserwacją.

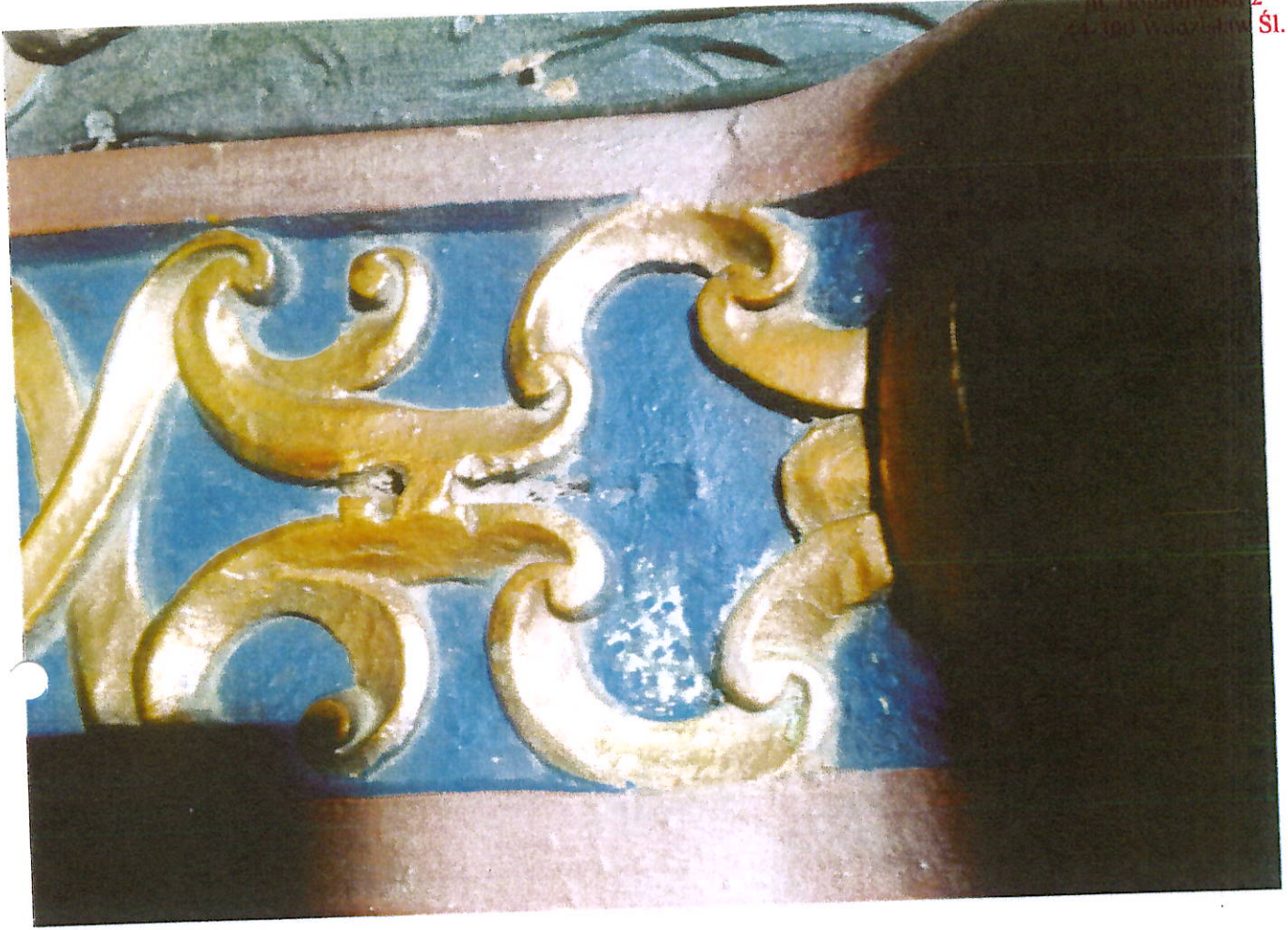

Fot. nr 7. Łaziska Rybnickie. Kościół p.w. Wszystkich Świętych. Ambona – I poł. XVIIIw.
Fragment. Stan przed konserwacją.

Fot. nr 8. Łaziska Rybnickie. Kościół p.w. Wszystkich Świętych. Ambona – I poł. XVIIIw.
Fragment. Stan przed konserwacją.

Fot. nr 10. Łaziska Rybnickie. Kościół p.w. Wszystkich Świętych. Ambona.
Fragment. Stan przed konserwacją.

Fot. nr 9. Łaziska Rybnickie. Kościół p.w. Wszystkich Świętych. Ambona – I poł. XVIIIw.
Fragment. Stan przed konserwacją.

Fot. nr 11. Łaziska Rybnickie. Kościół p.w. Wszystkich Świętych. Ambona – I poł. XVIIIw.
Fragment. Stan przed konserwacją.

Fot. nr 12. Łaziska Rybnickie. Kościół p.w. Wszystkich Świętych. Ambona
Fragment. Stan przed konserwacją.

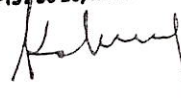

Fot. nr 13. Łaziska Rybnickie. Kościół p.w. Wszystkich Świętych. Ambona – I poł. XVIIIw.
Fragment. Stan przed konserwacją.

PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH
POLICHROMIA NA STROPIE NAWY
KOŚCIÓŁ P.W. WSZYSTKICH ŚWIĘTYCH
ŁAZISKA RYBNICKIE

Opracowała:
mgr Anna Koszarska
Konservator Dziel Sztuki
32-020 Wieliczka
ul. Wygoda 37
tel. 692 733 032
email: a.koszarska@wp.pl

"BIBLIOTHECA"
ANNA KOSZARSKA
32-020 Wieliczka, ul. Wygoda 37
NIP 676-159-30-28, REGON 356546602

KARTA TYTUŁOWA DANE DOTYCZĄCE OBIEKTU

- **rodzaj:** Kościół drewniany w Łaziskach Rybnickich.
Polichromia ścienna na stropie nawy i prezbiterium. W prezbiterium malowidła w formie dekoracyjnych pasów w formie ornamentów roślinnych.
W nawie malowidła tworzą formy geometryczne przypominające kasetony.
Wewnątrz podziałów geometrycznych występują dekoracje roślinne. Po bokach stanowiąceskosy malowidła w formie medalionów z przedstawieniami świętych.
- **autor:**
- **czas powstania obiektu:** 1948 rok
- **technika wykonania:** malowidła olejne na zaprawie kredowo-klejowej
malowane na deskach
- **właściciel obiektu:** Parafia rzymskokatolicka p.w. Wszystkich Świętych
ul. Kopernika 2, Łaziska Rybnickie,
Gmina Godów, powiat wodzisławski, województwo śląskie
- **autor opracowania:** mgr Anna Koszarska – Konserwator Dziej Sztuki
ul. Wygoda 37, 30-020 Wieliczka
tel. 692 733 032
email: a.koszarska@wp.pl

HISTORIA OBIEKTU

Według badań dendrologicznych przeprowadzonych w 2008 roku przez Aleksandra Koniecznego z Pracowni Dendrochronologii i Badań Architektury w Toruniu na zlecenie Śląskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Katowicach ustalono powstanie kościoła na rok 1466-1467.

Układ przestrzenny kościoła tworzy jego korpus i dostawiona od zachodu wieża. W skład korpusu wchodzi nawa, złożona na planie zbliżonym do kwadratu oraz węższe i prostokątne prezbiterium zamknięte trójboczną absydą, a także przylegająca do niego od północy murowana zakrystia. Kościół zbudowany z belek sosnowych łączonych na zrąb, spoczywających na podwalinie fundamentowanej z dębowych klinów tzw. peckach, które stanowią ogromną rzadkość w drewnianym budownictwie sakralnym na Górnym Śląsku.

Wieża wzniesiona jest w konstrukcji słupowej na planie kwadratu u podstawy i zwężających się ku górze ścianach obitych gontem.

Do północnej ściany prezbiterium kościoła przylega murowana zakrystia z 1870 roku.

Nawa i prezbiterium nakryte są wspólnym dachem siodłowym. W szczycie dachu między nawą a prezbiterium wbudowana jest ośmioboczna wieżyczka z otwartą latarnią i sygnaturką wewnątrz. Cały dach pobity jest gontem. Zakończenie wieży stanowi ośmioboczny hełm baniasty pokryty gontem. Podobnym hełmem o barokowym, cebulastym kształcie nakryta została wieżyczka.

Na zewnątrz kościół otoczony jest z wyjątkiem zakrystii i zachodniej strony wieży sobotami. Powyżej sobót ściany nawy i prezbiterium szalowane są deskami.

Wnętrze kościoła jest typu salowego z jedną nawą o zbliżonej do prezbiterium szerokości oraz jednolitym stropie. W nawie strop obniżony po bokach i przechodzący w skośnie założone płaszczyzny tworzące fasety, a w prezbiterium mającym postać pozornej, spłaszczonej kolebki. Po środku nawy stoi ośmioboczna kolumna, na której wsparta jest konstrukcja dachu wraz ze stropem.

Ołtarz główny późnobarokowy x XVIII wieku – z dwoma skrzydłami z wcześniejszego ołtarza XVI-wiecznego. Z tego samego ołtarz prawdopodobnie pochodzi rzeźba Matki Boskiej z Dzieciątkiem.

Przy północnej i południowej ścianie nawy u zbiegu z prezbiterium znajdują się dwa ołtarze boczne. Obydwa posiadają formę architektoniczną typową dla neogotyku z XIX wieku. Składają się ze skrzyniowej mensy, predelli z tabernakulum na środku oraz retabulum z trzema niszami (środkową wyższą i szerszą od bocznych), w których stoją rzeźby. Nisze ujęte

są kolumienkami, mają ostrołukowy wykrój, a wieńczą je trójkątne szczyty – wimperki, zdobione maswerkami oraz pinaklami z kwiatonami. Ołtarz przy ścianie północnej poświęcony jest św. Antoniemu Padewskiemu, drugi ołtarz poświęcony św. Barbarze.

Kolejnym elementem jest ambona zawieszona na północnej ścianie pochodząca z I p. XVIII wieku.

Pod południową ścianą stoi XVIII-wieczna chrzcielnica.

Polichromia na ścianach pochodzi z 1560 roku. Polichromie na stropie nawy i prezbiterium pochodzą z 1948 roku. Dekoracja malarska z przedstawieniami figuralnymi i motywami stylizowanych roślin.

STAN ZACHOWANIA OBIEKTU

Dekoracja malarska jest w złym stanie zachowania. Cała powierzchnia malowideł jest bardzo pociemniała i zabrudzona. Miejscami widoczne są zaplamienia świadczące o występującej wcześniej wilgoci. Pociemniała w ogromnym stopniu (szczególnie widoczne jest to w prezbiterium) polichromia zaburza widoczność dekoracji malarskich. Brud i pociemniałe werniksy działają jak czarna patyna, utrudniając czytanie obrazów, ich kolorów i walorów.

Na licach malowideł istnieje duża ilość ubytków spowodowanych kruszeniem się i odpadaniem warstwy malarskiej wraz z zaprawą. Na powierzchni duża ilość zaplamień i tłustych zabrudzeń.

Mają miejsca rozluźnienia między deskami spowodowane pracą drewna. Mikroruchy drewna wywołały osypywanie i kruszenie się zaprawy wraz z warstwą malarską. Praca drewna spowodowała odsadzanie sęków. W tych miejscach powstały wyraźne szpary, a także nierówności na licu malowideł.

Widoczne są przemalowania warstwy malarskiej. Pokrywają one także widoczne nieuzupełnione kitami wcześniejsze ubytki zaprawy.

WNIOSKI I ZAŁOŻENIA KONSERWATORSKIE

Całość prac poprzedzona będzie wykonaniem badań stratygraficznych oraz obserwacji w świetle białym w celu ustalenia zasięgu ewentualnych przemalowań malowideł.

Polichromia jest w złym stanie zachowania. Należy malowidła oczyścić z brudu i kurzu przy użyciu miękkich pędzli, omiatając je i odkurzając. Należy usunąć wszystkie gwoździe, niepotrzebne haki i inne wtórne elementy.

Tak przygotowana powierzchnia malowideł zostanie oczyszczona chemicznie, stosując detergenty oraz inne środki chemiczne. Środki chemiczne (organiczne) do usuwania przemalowań, zabrudzeń i innych nawarstwień wybrane zostaną po wykonaniu prób w wybranych miejscach.

Łuszcząca się warstwa malarska zostanie podklejona. Drewno w miejscach osłabionych przez drewnojady zostanie poddane dezynsekcji oraz dezynfekcji środkiem głęboko penetrującym w strukturę, a nieszkodliwym dla ludzi przebywających w kościele. Zalety takie posiada Hylotox rozpuszczalny w benzynie, który dzięki prężności par odparowuje odpowiednio po trzech lub czterech dniach. Fragmenty drewna spróchniałe, mocniej zaatakowane przez drewnojady zostaną zaimpregnowane w celu wzmocnienia ich struktury Hekolem w acetonie.

Po zaimpregnowaniu drewna wszystkie ubytki zostaną uzupełnione kitem drzewnym. Większe zniszczenia wypełnią fleki i wstawki drewniane. Ubytki w zaprawie wypełnione będą kitem kredowo-klejowym.

Po opracowaniu kitów malowidła zostaną zaimpregnowane żywicą syntetyczną. Proponuje się wykonanie punktowania w formie scalającej farbami olejno-żywicznymi Mimeri – Restauro.

Wszelkie wątpliwości rozstrzygane będą na bieżąco przez Komisję Konserwatorskie z udziałem przedstawicieli Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków. Całość prac zakończy wykonanie dokumentacji konserwatorskiej opisowej i fotograficznej.